

BELLULLA

i gal·loromànics (cf. *DECH* I, 690 o 31 ss., 59 ss.).

Bellui, V. Ballui

BELLULLA

Santuari en el Vallès te. Canovelles, uns 2 k. a l'O. de Granollers, nom que ha passat també a un grup de cases escampades pels volts de l'antiga esglesieta.¹⁰ Fr. Tomàs de Palmarola, *La Perla del Vallès: Maria Santíssima en sa miraculosa imatge de Bellulla*, 112 pàgines, Bna. 1712. També en parla Narcís Camós (*Jardi de Maria* a. 1657, pp. 74-77), i cf. *GGC*, 156. Pertanyé als dominicans de Bna. des de 1611 (Cahner,¹⁵ *Enc. Cat.*).

Sobre l'etimologia, cal reconèixer que probablement no manca de raó Mn. J. Segura (*La Veu del Monts*. 1896, 107), ben informat en coses de pietat i d'església, en suggerir que vingui d'un NP femení,²⁰ *Bellula*, derivat de *bellus* 'bell'. Cert que no podria ser per via fonètica regular; però es degué aplicar com a epítet sacristanesc a la venerada imatge de la Verge, de la qual donen tantes notícies Camós, Palmarola, Fr. Ramon Pujol i el mateix Segura (imatge robada diverses vegades, però rescatada per a les esglésies de Granollers o Canovelles).

NP fundat en l'ús antroponímic de *Bellus*, a Cat. a. 917 i a. 961 (*MarcaH.*, 878), i el femení *Bella* (Mas, *N. H. Bi. Bna.* iv, 98), i els derivats *Bellissima* i *Bellosa* (dels quals dóna informació Aebischer, *Onom. Cat.*, 10). Ara bé, també hi tingué curs el diminutiu *Bellula*: a una *Belula* d'aquest nom se li fa do l'a. 1157, d'un alou en el te. d'Avinyonet del Penedès (*Cart. Poblet*, p. 164, § 270.3); també a l'alt Aragó: *La Bellula* te. Saravillo (entre Gistau i Bielsa) (XLVII, 146).

En aquest ambient semiculte no és gaire sorprenent que es pronunciés *Bellúla* (en lloc de *bèllula*); majorment perquè intervenint-hi la pietat parroquial, popular i beata, aquella Verge fou advocada per curar⁴⁰ el mal d'ulls (*Enc. Cat.*): la gent entengué, doncs la *Bell-ulla* 'la dels ulls bells, nets de taca o malura'. De fet també es pronuncià com *uy* a la vallesana: car en una notícia dels anys 1830-50 se li diu *Viluya* (*BABL* xi, 40).

A desgrat d'alguna aparença no té res a veure aquest nom amb el del poble *Bolulla* del Sud valencià (certament arabisme). Tampoc amb *Bafallui* (supra).

BELLÚS

Poble de la Vall d'Albaida, situat 6 k. al SSE. de Xàtiva.

PRON POP.: *bełús* 1962 (a Benigànim i tots els pobles de la rodalia (xxxii, 10.1). Gentilici: *bełusêro* 1962 a Bèlgida (xxxii, 133.18, 136.22). *Alcm* diu que és *belluser* [?].

DOC. ANT. La primera data en què em consta la forma del nom, és d'un text molt interessant per a⁶⁰

l'antiga vida del poble. Un ms. de l'Alcorà, conservat a la Biblioteca de Munic porta en àrab la subscripció datada a. 1518 H. 924: «fi B[a]ilus min tâca Sâ-tiba wa-mulk Balânsija» o sigui 'a Bellús del districte de Xàtiva i Regne de València' i segons el catàleg dels manuscrits d'aquella biblioteca i la il·lustrativa explicació de Dozy (*Gloss.*, p. 341). Cosa que demostra que hi havia llavors en aquell poble moros cultes i devots i un d'ells amb bella i exacta escriptura i bon coneixement de l'àrab clàssic. En un doc. de Xàtiva de l'a. 1618, declaren llurs possessions els hereus de «don Vicentium Bellvis, cuius esse dicitur locus de Bellus, ac --- administratorem D. F. Bellvis ---» (Sarhou, *Historia de Játiva* I, 409).

Abans hi ha dades d'interès històric etc. però no se'n diu la forma en què el nom hi figura. Les aigües de Bellús, explica Sarhou (*GGRV*, 448) foren canalitzades en el S. xiv, en temps del rei Martí i dutes a la ciutat de Xàtiva per un canal subterrani: d'aquí la Sèquia de Bellús, que partint de Xàtiva rega tots dos termes i altres de la seva horta, d'on uns escorrim al peu N. del castell, anomenats *El Bellusset*.

Tanmateix manquem, diu SSiv. (94-95) de notícies documentades sobre l'antiguitat i origen del nom; nosaltres, en efecte notem que no figura en el *Rept.* ni el tenim en docs. medievals; només hem de suposar que deu figurar igual, o en variants, en la informació citada del temps de Martí l'Humà, i en el relat de la batalla que hi tingueren els agermanats l'a. 1522 amb les tropes del Virrei. Segons SSiv. a mitjan S. xv constava de 38 cases habitades per moros, el 1574 els van fer església, però restà despoblada per l'expulsió el 1611, i reduït a quatre veïns (*GGRV*, p. 500), el seu senyor, Bellvis atorga aquell any carta de població que hi atragué 35 cristians. Reglâ troba a *Bellús* 90 cases de moriscos a. 1609 (p. 115), i n'hi ha de 40 a 64 en els censos de 1527, 1563, 1572 i 1602 (Lapeyre, p. 36).

Escolano s'empesca una de les seves etimologies: d'un NP àrab *Abellus*, que sense cap fonament atribueix al rei valencià *Abuzeit*. Ni en fem cap cas, ni compremem que encara hi hagi qui reproduïx les fal·lòrnies d'aquest impostor (com SSiv., i probablement és el fonament que té *GGRV* per a una grafia *Abelluz* que atribueix vagament al poble).¹

Homònim, n'hi ha un de valencià i documentat des d'antic. *Bellús* és un mas del te. de Moixent, que vaig registrar en la meua enquesta. pron.: *bełús* i situat a la part NO. del terme (xxxii, 87, 89); lluny de l'altre: uns 25 k. al SO. de Xàtiva, i a uns 30 del poble de Bellús. No és eco del seu nom, car d'aquest sí que tenim ja una dada documentada i antiga: l'alqueria de *Beluç* terme de Moxén, figura en un doc. de 1272 (Mtz. Fdo., *Doc. Val. ACA* I, núm. 1241).

Però no solament valencià. Hi ha un *Belús* en el Capcir, te. de Ritort (xxvi, 52.5), i coll de *Ballús* prop d'Avià de B. en el Berguedà (CATorras, *Pir. Cat. Bgd.*, 5). I bona prova que això ha tingut gran arrelament en aquestes comarques i a tot el Nord-est del Princ. és que és un cognom registrat justament a Avià,